

4. Мар'їна О. Ю. Веб-технології в бібліотеках: нові можливості розвитку комунікаційного середовища [Електронний ресурс] / О. Ю. Мар'їна // Вісник Харківської державної академії культури. – 2012. – Вип. 36. – С. 105-114. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_12. – Назва з екрана.

Борко Т. М.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри документознавства
та інформаційних систем ВП «Миколаївська
філія КНУКіМ»,
м. Миколаїв

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ ЛЕСЯ КУРБАСА ТА МИКОЛИ КУЛІША

Культурологічний аспект виходить з принципу спадкоємності, єдності традиції і новаторства. Творча діяльність є головним компонентом культури, її суттю. Культура і творчість тісно взаємозв'язані, більш того взаємообумовлені. З-поміж митців, які вплинули на розвиток і тенденції драматургії, театру та драматичної культури вирізняються Лесь Курбас та Микола Куліш.

Лесь Курбас – одна з найвидатніших постатей українського культурного життя 20-х – початку 30-х років, один з провідних діячів відродження української національної культури. Очевидно, що доля цієї людини тісно переплелась з життям та творчістю такої неординарної особистості, як Микола Куліш.

Зустріч митців відбулася у 1925 році. Л. Курбас, на той час уже відомий режисер, і М. Куліш – драматург, перша п'єса якого, була поставлена у Харкові, принесла йому всеукраїнську славу. Ю. Смолич, який добре знав обох митців, писав: «...по-людському Курбас і Куліш були навдивовижу різні, зовсім не подібні один до одного, я б навіть сказав – абсолютні антиподи: Курбас – витончений інтелігент. Куліш... – обрубкуватий сільський дядько. Чого було в одного надміру, того не тільки бракувало, а взагалі не було в другого...» [3, 129].

Люди одного покоління, Курбас і Куліш формувалися за різних територіальних, етнографічних, загальнокультурних умов, мали різний життєвий досвід і йшли до театру різними шляхами. Абсолютно різні за своєю суттю майстри кардинально відрізнялися, але їхня несхожість була цілком зрозумілою.

Курбас народився в Галичині, Куліш – на Півдні України. Курбас зростав в родині акторів, Куліш – у сім'ї сільських бідняків. Курбас навчався у Львівському та Віденському університетах, Куліш – у міському училищі провінційних Олешок та чоловічій прогімназії того ж містечка. Курбас грав на

сценах театрів – «Руська бесіда», «Тернопільські театральні вечори», Театру Миколи Садовського, Куліша ж мобілізували й направили на короткочасні курси прапорщиків, потім на фронті Першої світової, де його було поранено й контужено. Курбас створив Молодий театр і здійснив вистави за творами Софокла, В. Винниченка, О. Олесь, Лесі Українки, П. Тичини, Куліш – повернувся з армії в Олешки, потім займався формуванням у Херсоні Дніпровського полку: для нього знову починалася війна, тепер уже громадянська. Курбас здобув на Україні визнання, створив «Мистецьке об'єднання “Березіль”», Куліш ще не визначився, ким бути – прозаїком чи драматургом; працюючи над романом він водночас пише драму «Голод». Здавалося, доля зробила все, щоб Куліш і Курбас не зустрілися. Та все ж не зустрітися вони не могли.

Л. Курбас – свідомо чи підсвідомо – шукав серед українських митців драматурга, адекватного собі за хистом та самобутністю. Курбасу необхідний був сучасний автор, твори якого б дали змогу втілити в сценічній формі найважливіші знахідки особистої режисерської філософії та системи. М. Куліш мав потребу в могутній діяльній постаті, на яку він міг би орієнтуватися у своїй творчості. Кулішу бракувало режисера, який підтримував би його поглиблював його драматургічні пошуки, узагальнення, відкриття.

М. Куліш вважав Л. Курбаса видатним режисером і мислителем. Куліш цінував Курбаса як аналітика мистецтва і літератури, як людину широкої гуманітарної освіти, як одного з теоретиків української культури. Курбас для Куліша був митцем, який не просто давав сценічне життя його творам, а робив це надзвичайно талановито і своєрідно. Куліш відчув, що саме Курбас з особливим інтересом слідкує за його творчістю. Жодного драматурга в «Березолі» не ставили так часто, як М. Куліша. Безпосередньо Л. Курбас дав сценічне життя п'єсам «Народний Малахій», «Маклена Граса», «Мина Мазайло». Під його керівництвом режисери театру здійснили постановки «Комуни в степах», «97».

Цікаво, що враження Л. Курбаса від першої п'єси Куліша було не дуже позитивним. Перш за все тому, що її поставив Гнат Юра, митець, творчі принципи якого Курбас не поділяв і з яким наполегливо полемізував. Наприкінці березня 1925 року Л. Курбас критично стверджував: «97» у Харкові – це справжній побутовий театр старого часу, це театр побутовий, дореволюційний, як і сама техніка гри, трактування типів, з тією поправкою, що це театр довоєнний, епігонського типу» [2, 697]. Така досить різка характеристика стосується не тільки режисерської інтерпретації, акторської роботи, а й самого твору, написаного в традиційній психологічній манері. Курбасові – митцеві з модерністським естетичним світоглядом – така художня форма, якість подібного художнього мислення здавалися неприпустимими. Проте, як проникливий режисер, він незабаром переглянув деякі свої оцінки і висловив нові думки щодо п'єси та її автора. 22 липня того ж року на засіданні у театрі «Березіль» він говорить, що «97» – це «нова п'єса по композиції, по

характеру», що в ній «дуже гарно зроблене виявлення позитивних типів сучасності». Головною у виступі Курбаса була думка: Куліш – визначний митець, з творами якого треба поводитися обережно і обачливо, не змінювати його текст і концепції.

Л. Курбас вважав М. Куліша провідним українським драматургом і неодноразово підкреслював це у численних виступах, диспутах, статтях. Курбас був серед найбільш глибоких і тонких аналітиків творчості Куліша і залишив багато цінних спостережень про його п'єси. На думку видатного режисера, в М. Кулішеві втілювався один з полюсів сучасної української драматургії. Відзначаючи особливість художньої манери Куліша, він акцентував увагу на тому, що вона «романтична в реалістичному».

З п'яти п'єс Куліша, що йшли на сцені «Березоля», Курбас поставив три. Особливе значення для Курбаса, для театру мав спектакль «Народний Малахій». «Малахій» був першою для Курбаса п'єсою сучасного українського митця, постановку якої він здійснив у своєму знаменитому (вже на той час) театрі. Сталося це на шостому році існування «Березоля». Враження сучасників приводять до висновку, що «Народний Малахій» – одне з найвищих досягнень «Березоля». Класичність режисерської роботи, відточеність акторських партій, неповторність сценічного оформлення, посилені філософічністю, метафоричністю й експресивністю художньої дії, – все це склало гарний успіх театру в постановці кулішевської п'єси. Приголомшені театрознавці, критики, навіть той, хто насторожено ставився до творчої студії Леся Курбаса та її естетичного світосприйняття, – висловлювали припущення, що «Малахій» є апогеєм творчої динаміки «Березоля», Курбаса і всього українського театру 20-х років.

Феномен вистави був би неможливий без феномена художніх цінностей самого твору. Це розумів Л. Курбас. Він надзвичайно високо оцінював п'єсу, вважав її геніальною і зарахував «Народного Малахія» до найвидатніших творів сучасної світової літератури, а образ Малахія Стаканчика – головного героя – відносив до категорії «вічних образів».

Зв'язок «драматург-режисер» був двосторонній. Твори М. Куліша сприяли еволюції сценічної естетики Л. Курбаса, збагаченню його фундаментальних режисерських принципів. Глибоке розуміння Курбасом законів сцени, драматургії, аналітичне сприймання художнього твору відбилися на Кулішеві, який вносив уточнення в п'єси, що бралися до постановки «Березолю». Значною мірою ця взаємодія відбувалася завдяки вдачі Л. Курбаса. Творець «Березоля» був енергійною і чарівною людиною, яка вміла об'єднати навколо себе однодумців, схилити до співтворчості, захоплювати ідеями, намірами, образами. Курбас був ґрунтовно обізнаний у літературному процесі. Своїми поглядами, оцінками він впливав на письменників і на тогочасне літературне життя. Сучасники добре усвідомлювали значення творчого союзу Куліша й Курбаса. І пишалися цим союзом. За спогадами Володимира Куліша, сина драматурга, коли обох митців – Курбаса і Куліша –

викликали на сцену й підносили квіти, стриманий звичайно Микола Хвильовий щосили плескав у долоні, вигукуючи: «Браво, Гуревичу! Браво, Курбасе! Хай живе “Березіль!”» [1, 85].

Спільність радощів – це й спільність болю. Спільна творчість М. Куліша і Л. Курбаса не тільки сприяла їхньому художньому розвитку, але й стала їхньою трагедією. В умовах тогочасних соціальних процесів написання і постановка «Народного Малахія», а також комедії «Мина Мазайло» виявилось приводом для всіляких звинувачень і переслідування митців.

М. Кулішу закидали, ніби він скептично тлумачить сучасність, зводить наклеп на радянську дійсність, постійно підкреслювали, що в його п'єсах є значні ідеологічні вади, які й обумовили «творчу поразку» драматурга. Нарешті на першому з'їзді радянських письменників за М. Кулішем офіційно закріпили статус буржуазно-націоналістичного письменника, «більшість п'єс якого відверто націоналістичні і ворожі нам», – як сказано у доповіді І. Кулика [4, 313].

Леся Курбаса звинувачували у тому, що «Березіль» вдався до правого ухилу, що він пропагує ідейно хибні твори в той час, коли загострюється боротьба з ворогом, що постановки здійснені в антиреалістичному дусі.

Тиск був занадто сильний, і обидва митці змушені були визнати свою «провину». Л. Курбас у 1931 році сказав, що постановки «Народного Малахія» і «Мини Мазайла» «на сьогодні ми розцінюємо як неприпустимі», хоча й намагався відстоювати право колективу на ці п'єси. Куліш двічі переробляв «Малахія», вніс суттєві зміни в інші свої твори. У 1933 році в листі до І. Дніпровського він стверджує, що останні сім років «перебував на антипартійних позиціях і ходив шляхами місцевого націоналізму».

Ні Куліш, ні Курбас не знали, що їхня трагедія тільки починається, що для них уже пишеться страшний сценарій. Вони не знали, що їх заарештують в один і той же рік: Курбаса на початку 1934-го, в січні, а Куліша – в грудні. Не знали, що Л. Курбаса примусять давати свідчення проти свого однопумця М. Куліша, що й Куліш не витримає і підпише, як того вимагали під час слідства «зізнання» про участь у діяльності «контрреволюційної організації». Доля знову звела їх, цього разу на Соловках, звела назавжди: їх знищили в один день, 3 листопада 1937 року.

«Їх взаємна любов – Куліша і Курбаса – була ніжна і пристрасна: так люблять закохані на вічно; так люблять друга, коли вірять, що йому вготовано на майбутнє вчинити щось видатне.

Думаю, що це була любов двох талантів, що знайшлися: Куліш був талант для Курбаса, Курбас – талант для Куліша» – писав про них Ю. Смолич [3, 131].

Погоджуємося з Я. Голобородьком в тому, що знайшлися у процесі розвою української художньої культури один для одного таланти. Знайшлися й утворили мистецько-духовну єдність, аналогів якій, можливо, в історії європейського та світового мистецтва знайдеться небагато.

Список використаних джерел:

1. Куліш В. Слово про будинок «Слово»; (Спогади сина М. Куліша) / Віктор Куліш // Березіль. – 1991. – № 5. – С. 85-115.
2. Лесь Курбас у театральній діяльності, в оцінках сучасників, документи / Заг. ред. передм. і приміт. В. Ревуцького; Упоряд. і техн. ред. О. Зінкевич. – Балтимор; Торонто; Смолоскип ім. В. Симоненка, 1989. – 1026 с. – С. 697.
3. Смолич Ю. Розповіді про неспокій немає кінця / Юрій Смолич. – К. : Радянський письменник, 1972. – Кн. 3. – 204 с.
4. Смолич Ю. Я вибираю літературу. Книга про себе. З циклу розповідей про неспокій / Юрій Смолич. – К. : Радянський письменник, 1970. – С. 313.

Бородіна Г. Г.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри документознавства
та інформаційних систем ВП «Миколаївська
філія КНУКіМ», м. Миколаїв

Руденко Л. В.,

провідний бібліотекар Комунального
закладу «Херсонська ОУНБ ім. Олеся
Гончара» Херсонської обласної ради»,
м. Херсон

ХЕРСОНСЬКА ОУНБ ІМ. О. ГОНЧАРА – ВАЖЛИВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР ПІВДНЯ УКРАЇНИ: ДО 145-РІЧЧЯ КНИГОЗБІРНИ

18 червня 2017 року Комунальний заклад «Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара» Херсонської обласної ради відзначає свій ювілей. З її появою 145 років тому почалася нова віха в історії науки, культури і освіти Півдня України.

Історичні факти. Становлення і розвиток однієї з перших загальнодоступних провінційних бібліотек країни дуже тісно пов'язане з іменами прогресивної інтелігенції Херсона. Ідея щодо її створення була проголошена в місцевому гуртку діячів просвітницького руху на початку 1871 року братом знаного художника Миколи Ге – Григорієм Миколайовичем. І вже в 1872 році в бібліотеку, яку розмістили у залі Дворянського зібрання, прийшли перші читачі. Завдяки енергійності і знанням людей, що увійшли до першого складу дирекції, бібліотека успішно розвивалася. На початку 90-х років XIX ст. в Херсоні, де не було жодного вищого навчального закладу, сформувалося громадське книгосховище, яке за складом своїх фондів займало сьоме місце в